

PEDAGOGO ASMENYBĖ IR UGDYMAS

Sėkmės kūrybos mokymo problema

Leonas Jovaiša

Profesorius habilituotas socialinių mokslų (edukologijos) daktaras
Antakalnio g. 99-44
LT-10218, Vilnius 40

Straipsnyje kalbama apie jaunimo ugdymą, kuriuo jis mokomas kurti sėkmingą gyvenimą tėvų šeimoje, sėkmingą mokymąsi, sėkmingą darbą, sėkmingą savo šeimos ateitį, gebėjimą sėkmingai veikti visuomenėje, ir bandoma analizuoti sėkmės kūrybos veiksnius šeimoje, mokykloje. Tuos veiksnius apibūdina tokie pagrindiniai žodžiai: savigarba, refleksija, sėkmė, kūryba, projektas, planas, veikmė.

Sėkmės kūrybos aktualumas

Ar galima išmokyti kurti savo gyvenimo sėkmę

Apie tai dabar nekalbama, nes esama globalių problemų. Postmodernizmo epochoje nebėra patvarių šeimų gausos, vienodos moralės, padaugėjo lėbavimo, nusikaltimų, savižudybių. Piktnaudžiaujama laisve, lygybe, brolybe. Demokratija virsta oligarchija, religijos tampa pasaulietinės. Individuali kultūra miesčionėja, švietimas netenka autoriteto, nors reikalaujama gero išsilavinimo, žinių gausos, bet ne aukšto intelekto, kokybinės doros, savarankiškos asmenybės. Pilietiškumo šūkiu skatina tarnauti valdžiai, o ne tautai, žmonėms, individualybei. Europietis turįs būti kosmopolitas, globalistas. Tokia nūdicnos viešojo gyvenimo tikrovė kei-

čia žmonių, ypač jaunimo, psichologiją nuasmeninimo kryptimi. Apie individualią jo gyvenimo sėkmę nekalbama.

Kaip tokiomis sąlygomis saugoti ir įtvirtinti puikaus gyvenimo siekimo psichologiją, vertybių raišką, skaidrų elgesį, sąmoningą individualios laimės kūrybą? Tūlas pasakys, kad reikia nepasiduoti juodosioms nuotaikoms, asmenybę žlugdančiai įtakai, jog būtina saugoti ir tobulinti žmogiškąsias vertybes – tautiškumą, intelektą, dorą, materialiąją ir dvasinę kultūrą, nuolat sąmoningai ir kritiškai vertinti save ir savo santykių su aplinka kokybę nepaneigiant jos naujovių. Tai gerai. Bet kaip viso to individuali pasiekti?

Individas veikia pagal aplinkybes. Ne visada jos yra tinkamos asmenybės brandai. Todėl visų pirma sveikos gyvenimo ir žmonių gyve-

nimo sėkmės kūrybai turi vadovauti valstybė pasitelkusi švietimą, meninę kultūrą, teisės institucijas. Būtina sutramdyti nusikaltėlius, šeimų griovėjus, girtuoklius, narkomanus, pasileidėlius, sustiprinti visas švietimo ir kultūros grandis, amoralias televizijų laidas, sutaurinti visas meno rūšis, gerokai padidinti pragyvenimo lygį. Todėl daugiau teisių reikia suteikti policijai, socialiniams darbuotojams, kad jie patys galėtų mokyti, reikalauti padorumo, savigarbos, prirėkus bausti, įkalinti, į specialias pagalbos ir pataisos įstaigas laikinai uždaryti asocialius asmenis, įdarbinti juos, jų uždarbį atiduoti paliktoms šeimoms. Be socialinio gyvenimo reikalavimų griežto įgyvendinimo, didės pavojus tautai išlikti besikeičiančiame pasaulyje. Atrodo, kad mūsų Seimas ir Vyriausybė nemato tokių elementarių dalykų.

Kaip gyventi, kad lydėtų sėkmė ir laimė? Pasakysite, kad nėra taisyklių, kaip gyventi sėkmės ir laimės tikslais, kaip tai pasiekti, nes sėkmė – atsitiktinė, o laimės apskritai nėra. Tai – nepagrįstos prielaidos. Aišku, viena, kad reikia mokyti sėkmės kūrybos, nes vien veiklos sėkmė yra laimės pamatas, o sėkmės pamatas – sąmoningas numatomų padarinių sukūrimas. Ar tėvai ir pedagogai moko sėkmės kūrimo? Vargu.

Visiems pedagogams žinoma, kad būtina išmokyti dėstomo dalyko. Kaip išmokyti, parašyta metodikose. Iš esmės jos moko perteikti dėstomo dalyko turinį, jį įtvirtinti, kartoti, kontroliuoti. Mažiausiai kalbama apie tai, kaip konkretus mokinys gali lengvai ir patikimai laimėti geriausią dalyko įvaldymo sėkmę. Metodikose turėtų būti plačiau kalbama, kaip organizuoti tikslingą veikmę išmokymo sėkmei pasiekti. Tikslingumas pasiekiamas pažįstant save, o tam reikia savirefleksijos, pažįstant veiklą, būtina pagal jos kokybę projektuoti ir tobulinti savo galimybes, planuoti konkretų veikimą atsižvelgiant į aplinkybes. Visa tai glaus-

tai **analizuojama šiame straipsnyje** atsakant į tokius klausimus: 1) kaip brandinti veikimo sėkmę tėvų namuose, 2) sėkmingai dirbti ir uždirbti, 3) sėkmingai kurti laimę savo šeimoje 4) kurti sėkmę tobulinant santykius visuomenėje, 5) įveikti asocialumą? **Tyrimo metodai:** buitinio, darbinio, studijų veikimo, rezultatų stebėjimas, vertinimas, ekspertų pasakojimas, duomenys nebaigtų sakinių testo, kurį atliko Alytaus ir Utenos darbo rinkos mokymo centrų 64 suaugusieji moksleiviai, kurių dauguma neturėjo gyvenimo sėkmės.

1. Sėkmės branda gyvenant pas tėvus

Branda – prigimties kokybės tobulėjimas. Tos pačios prigimties gėlė ne visada būna graži, jos kokybė įvairuoja prilausomai nuo pačios prigimties ypatumų ir daugelio sąlygų. Kokybinė žmogaus branda tėvų šeimoje taip pat priklauso nuo prigimties ir sąlygų. Vadinasi, žmogaus prigimties ir sąlygų tobulinimas garantuotų teigiamą jo brandos kokybę – asmeninės gyvenimo laimės ir sėkmės pamatą.

Kyla klausimai:

- kas yra žmogaus prigimtis,
- kas yra žmogaus sąlygos,
- kaip suprasti tobulinimą,
- kaip tobulinti brandos kokybę šeimoje,
- kokios brandos kokybės laukiame šeimoje?

Prigimtis – įgymių visetas, lemiantis individo būtį. Įgymiai – tai naujagimio galių duomenys, teikiantys galimybę judėti, vėliau veikti, rasti užuomazgų veikimo reiškinių, kuriuos pradeda kokie nors vidiniai ar išoriniai poveikiai. Žmogaus saviraišką kaip tik lemia biologinių, psichinių ir dvasinių galių užuomazgos, iš kurių kyla įvairiausi individo sklaidos pradai. Biologinės užuomazgos teikia galimybę tam tikru būdu fiziškai augti, stiprėti, psichinės – savitai bendrauti su daiktų ir žmonių ap-

linka, dvasinės – laimingai ar liūdnai gyventi pasaulyje. Taigi užuomazgos teikia tik tam tikrą galimybę. Ji būna didesnė ir mažesnė, o kartais – jokia. Kalti pradiniai duomenys, kaltos užuomazgos.

Kokie prigimties duomenys lemia laimingą ir sėkmingą gyvenimą? Atsakymas paprastas – sveiki, normalūs gimusiojo duomenys. Tai gali įvertinti gydytojas. Ilgesnis stebėjimas padeda nustatyti biologinių organų veikimo užuomazgas, pavyzdžiui, mitybos, virškinamojo trakto veiklos ypatumus, miego, reakcijų būklę ir kt. Regos, klausos, kvėpavimo, judesių ne-normalumai skubiai taisytini. Jeigu šių organų ypatumai neatitinka normos, būtinos medikų, dietologų paslaugos. Kartais jų prisireikia visą gyvenimą. Vadinami neįgalieji neturi pilnutinės laimės ir veiklos sėkmės, bet jie turi vertingą gyvenimą, kai sudaromos sąlygos jų saviškai.

Žmogaus sąlygos šeimoje sudaro galimybę savitai egzistuoti pasaulyje – pagal prigimtį bręsti buityje, moksle, mene, technikoje, santykiuose su tikrove. Tad šeimos sąlygos turi būti vertingos. Jų vertingumo laipsnis apibrėžia individo brandos gyvenime lygmenį. Vertingumą apibūdina bent šios institucijų, sudarančių žmogaus brandai šeimoje sąlygos, kokybės:

- higienos, geros sveikatos, ekonomikos, meilės ir pagarbos patvara šeimose;
- mokslų prieinamumas šeimos nariams ir išsimokslinimas visų laipsnių mokyklose;
- šeimos narių domėjimasis menų kultūra liaudies meistrų kūryboje, vaizduojamojo meno, muzikos, vaidybos institucijose;
- visiems šeimos nariams galimybė naudotis šiuolaikinės kultūros ir civilizacijos gėrybėmis;
- tarpusavio santykių dora, demokra-

tiškumas ir atvirumas šeimoje ir jos nariams dirbant ar bendraujant gamybinio, tarnybinio, sveikatos priežiūros, ugdomojo darbo, teisės, valdžios institucijose.

Tėvų šeimoje gyvendami vaikai jau turi turėti galimybę naudotis šiomis minėtomis sąlygomis, nes jos sudaro prigimtinių, socialinių, kultūrinių pamatą mokytis gyvenimo sėkmės. Kaip dabar yra tiriamų moksleivių šeimose?

Mūsų tyrimo duomenimis, visi 64 tiriamieji Alytaus ir Utenos darbo rinkos mokymo centrų suaugusieji moksleiviai (20 moksleivių iki 30 metų, 36 moksleiviai iki 40 metų, devyni moksleiviai iki 50 metų, trys moksleiviai iki 60 metų, trys moksleiviai turi daugiau kaip 60 metų) negalėjo naudotis minėtomis sąlygomis, todėl jų buitis lėmė įvairias nesėkmes šeimoje, mokykloje, darbe.

Tiriamųjų pasiskirstymas procentais atrodo šitaip:

23–30 metų – 31,24 proc.

31–40 metų – 45,31 proc.

41–50 metų – 14,06 proc.

51–60 metų – 4,68 proc.

Daugiau kaip 60 metų – 4,68 proc.

Tačiau dauguma tiriamųjų teigiamai pasisakė apie gyvenimą šeimoje. Pavyzdžiui, jie išvardijo vertybes, kurių įgijo šeimoje:

- 30,26 proc. iš visų įvardytų vertybių įgijo socialinio elgesio vertybių (bendravimo, mandagumo, draugiškumo, pagarbos ir kt.),
- 29,06 proc. – savarankiškumo (tvarkingumo, taupumo, saikingumo ir kt.),
- 22,09 proc. – doros vertybių (sąžiningumo, atsakingumo, pakantumo ir kt.),
- 18,60 proc. – padedančių gyventi vertybių (darbštumo, amato ir kt.),
- visiškai nieko šeimoje neišmoko, nieko gero neįgijo 15 mokinių iš 64 (23,43 proc. tirtųjų).

Tačiau šis procentas mokymo centruose skirtingas. Alytuje tik du mokiniai teigė šeimoje nieko gero negavę, o Utenos darbo rinkos mokymo centro 13 mokinių iš 27 tiriamųjų, vadina, 50 proc. iš tėvų jokių vertybių neįgijo. Tai – išsiskyrusių, alkoholikų, mušeikų ir kitokios asocialios šeimos.

Šie pavyzdžiai rodo, kad tiriamieji nieko nekalba apie būdus, kaip tėvai ugdė gebėjimą sėkmingai veikti, produktyviai, laimingai gyventi. Juo labiau nieko nesakoma apie gyvenimo sėkmės kūrybą, nieko apie tai, kaip ką nors kurti.

Kūryba – paprastas veikimas. Tai – kažko nekartojimas, darymas naujo, ne apskritai naujo, o kažko malonesnio, geresnio, puikesnio, patogesnio, išradingesnio ne tik kūrėjui, bet ir aplinkai. Nauja kurti galima žinant sena. Tad būtina pažinti, koks dabar esi, kokia yra draugų, giminių, tautos kultūros aplinka. Kas nuolat kuria, ieško ir randa tinkamesnio veikimo, santykio, daikto, tas galiausiai laimi sėkmę. Tai patvirtina gyvenimo faktai.

Kūrybos sąlygos nuolat kinta priklausomai nuo kultūros ir civilizacijos pažangos lygmens. Sąlygų tobulinimas šeimoje vyksta perimant ir įdiegiant į praktiką visa, kas sukurta geriausia. Net dietetikos, fizinės kultūros, medicinos laimėjimai ypač reikalingi šeimai. Visuomenė turi garantuoti tų laimėjimų teikimą šeimai. Negali būti alkanų, fiziškai nestiprių, nesveikų vaikų. Jeigu jų yra, kalti ne vien tėvai, bet ir valstybė, nesudaranti būtinų sąlygų šeimoms kūrybiškai klestėti.

Tarkime, kad yra išorinės sąlygos sėkmės kūrybai, bet jų nepakanka. Būtinis vidinės sąlygos. Sunkiausia yra išsiaiškinti, kas sudaro vidines sąlygas sėkmės kūrybai, o jas sužinojus, – kaip jas sukurti. Matyt, ta sąlyga yra vidinė nuostata priimti ir perimti visus sėkmės kūrybos pamokymus. Kad jie būtų priimami visų pirma būtina vertinti ir gerbti ugdytinį. Jei taip, ugdymo gyvenimo sėkmei pradžių pradžia ir

pamatas – gimdytojų pagarba, meilė vienas kitam ir vaikams. Meilė ir pagarba – taip pat kūrybos dalykas. Vienaip mylime ir gerbiame kūdikį, kitaip – suaugusįjį. Meilė – tai švelnus rūpinimasis kitu, pagarba – reikšmingumo, vertingumo teikimas ne vien intelekto, bet ir emocijų rezultatais.

Mokant sėkmės kūrybos dera remtis tokiais patirties faktais, žr. A–E:

A. Pagarba kūnui, augimo ypatumams, pagarba šeimos narių veiklai ir jos rezultatams, palaikymas ištikus nesėkmei yra pirmasis sėkmės ugdymo pamatas.

Šio elementaraus, gyvenimo patirties šimtą kartų patvirtinto fakto nepaisymas žudo asmenybės gyvensenos sėkmę, veikimo jėgas. Tačiau gyventi pagal šio fakto pavyzdį ne taip lengva. Reikia ne tik žinoti, kas yra pagarba kūnui, augimo ypatumams, veiklai ir jos rezultatams, bet ir kasdien ją reikšti vaikams ir suaugusiesiems. Kaip teikti reikšmę savo galvai, liemeniui, galūnėms? Kuo gyvenimo sėkmei reikšmingi paauglio interesai kitai lyčiai? Kaip panaudoti vaiko veiklą jo sėkmės kūrybai?

Elementarus pagarbos sau ir aplinkos žmonėms ženklas yra higieniška gyvensena. Ji – būtina sveikatos, saugos ir stiprumo priemonė, galimybė ką nors sėkmingai veikti, kurti.

Reikšti pagarbą žmogaus gyvybei – suprasti jos poreikius, juos tenkinti su reikalingu dėmesiu ir atidumu. Gėlės poreikiai – ribotas vandens kiekis. Jei gėlė tinkamai aprūpinama vandeniui, ji žydi. Naminių gyvūnų poreikiai visiems žinomi, bet ne visada jie mokamai tenkinami. O vyro ir žmonos poreikiai, vaikų poreikiai, jų tenkinimas dažnai būna nepagarbos, konfliktų priežastis. Būtinai kūrybingumas tenkinant poreikius – gyvenimo trūkumus... Kaip išvengti konfliktų dėl poreikių tenkinimo?

Mums reikia pažinti vienam kito poreikius, t. y. būtinus egzistencijai palaikyti reikalavimus ir norus. Būstas, maistas, apranga, buitinė įran-

ga, ryšių, susisiekimo priemonės – egzistencialiai reikmenys. Šių reikmenų kaupimas ir kokybė – visų šeimos narių, ypač tėvų, uždavinys. Šių reikmenų pasirinkimo pažiūrų ir skonio skirtumai nesunkiai derinami, bet būna ir nesutarimų, skaudinančių ar net išskiriančių šeimos narius. Bet yra galimybė.

B. Kurti laimingus santykius nesunku, kai tenkinami visų poreikiai, įsitikinimai, skoniai ir jie bendrai derinami.

Mūsų minėti tiriamieji daug nesiskundė santykių būkle tėvų namuose. Nedaug tiriamųjų (12,60 proc.) teigė, kad šeimoje buvo geri tarpusavio santykiai, 70,31 proc. tikino, kad santykiai buvo normalūs net išsiskyrusių tėvų, našlių, vienišų motinų šeimoje. Vis dėlto 17,18 proc. tiriamųjų tvirtino, kad jie augo blogų tarpusavio santykių aplinkoje. Šiais nebaigtų sakinių testo duomenimis visiškai negalima pasikliauti, nes iš pasisakymų buvo jaučiama, kad suaugusieji vengia neigiamai atsiliiepti apie savo tėvų šeimas. Stebėjimai, įvairių lietuvių autorių tyrimų duomenys rodo, kad tarpusavio santykių būklė galėtų būti geresnė. Tai rodo gausios šeimų skyrybos kaip tik dėl blogų santykių. Problema lieka aiški: reikia mokyti kurti šeimoje ne tik gerus, bet labai gerus santykius. Kaip tai daryti?

Pirmiausia reikia tėvų pagarbos sau, vieno kitam, vaikų augimo ypatumams. Tai retas mūsų gyvenimo reiškinys. Dažniausiai santykiai nepastebimi, nesuprantami, taisomi, atmetami. Blogi santykiai gali būti didžiųjų socialinių gabumų ar nesėkmių užuomazgos.

C. Labai gerų santykių kūrybai būtinas skirtingumų pakantumas, sąlygų sudarymas teigiamai skirtingų ypatumų raiškai žaidimuose, mokymesi, darbe.

Toks vyresniųjų elgesys su vaikais esti produktyvus, pamokantis, kaip protingai bendrauti su skirtingais žmonėmis, įvertinti jų veiklos ir jos rezultatų ypatumus.

D. Pagarba ir puikūs tarpusavio santykiai atsiskleidžia vyresniųjų džiaugsmu vaiko ar suaugusiojo veiklos sėkme ir rūpestingu palaikymu ištikus nesėkmei padedant pažinti save ir įveikti sunkumus.

Minėti faktai rodo suaugusiųjų meilę jaunajai kartai. Vaikai nejučiomis pradeda pažinti save ir kitus, perima meilę reiškiančius veiksmus, pajunta laimę, mokosi kitus daryti laimingus. Meilė reiškia ne tik namie, bet ir išvykose, iškylose, dirbant namų darbus, svečiuose.

E. Jeigu tėvai sutaria, vienas kitam padeda, niekada nesipyksta, tai turi įtakos ne tik normaliam, bet ir labai tvirtam vaikų doriniam ir socialiniam brendimui.

Šie pavyzdžiai rodo, kiek nedaug reikia, kad išmoktume mylėti vienas kitą, kad būtume socialūs.

Iš to, kas pasakyta, galima daryti patikimas išvadas.

Šeima pašaukta sudaryti puikias sąlygas ne tik socialumui reikštis, bet ir jaunimo intelektualumui ugdyti visais amžiaus tarpsniais. Tautai reikia protingų žmonių. Tokie jie turi darytis jau šeimoje. Pradžių pradžia – tėvų intelektualumas. Jo pradžia – tinkamas išsimokslinimas, gaunamas mokykloje. Bet dar iki mokyklos vaikai turi rasti šeimos lentynose įvairių mokslo populiarinimo priemonių: paveikslų iš gamtos grožybių, kompiuterinių žaidimų, mokslo populiarinimo knygų, vaikų enciklopedijų ir kt. Nuolatinis interesų gamtos ir visuomenės tikrovei palaikymas – atviras kelias inteligencijai bręsti.

Inteligencija nevisiška, jeigu jos turinio nepapildo meninės kultūros pažinimas ir dalyvavimas bet kurio meno kūryboje. Nuo mažens vaiką supa spalvų, garsų, judesių pasaulis. Jei jis yra gražus, maloniai veikia pojūčius, o per juos sąmonę, jausmus, norą ir valią gyventi grožio apsuptam, kurti grožį.

Kai vaikai suauga, plečiasi kultūros pasaulis tėvų šeimoje, vis labiau išryškėja doros, de-

mokratiškumo, atvirumo santykiai tarp tėvų ir vaikų, vaikų–moksleivių, vaikų–darbininkų tarpusavio ryšiai, bendravimas. Tėvų pavyzdys sėkmingai, su laimėsšypsena bendrauti čia vaidina lemiamą vaidmenį. Kai tiesa, visų veiksmų skaidrumas, bendravimo lygiateisiškumas dominuoja šeimoje, kai joje nėra pykčio, šiurkštumo proveržių, pasiekiamas toks brandos lygis, kuris būdingas sėkmingai kuriamai, laimingai šeimai.

Tačiau šeima nevisagalė. Jai neįmanoma lemti nei vaiko išsiauklėjimo, nei išsilavinimo, nes naujosios aplinkos, naujų žmonių, su kuriais vaikas bendraus skirtingai, o tai turės poveikį jo įsitikinimams, papročiams, mąstymui, jausmams. Asmenybės sėkmingo gyvenimo tapsmui kyla didelių išbandymų mokykloje. Ji keičia asmenybės tapsmą: vieni žmonės darosi geresni, kiti – piktesni, net nedorėliai. Mokykla be galo atsakinga už brandžios, mokačios sėkmingai veikti asmenybės tapsmo kokybę. Nors ji ne viską gali, bet gali daug gero.

2. Sėkmingos asmenybės branda mokykloje

Šeima ir bendrojo lavinimo mokykla – neatskiriamos institucijos. Socialinės brandos užuomazgos šeimoje plečiamos ir gilinamos mokykloje. Tai pamatų pamatas kurti sėkmingą gyvenimą mokykloje. Ką sėkmingam gyvenimui sužinojo ar išmoko mokiniai? Šį klausimą tirdami panaudojome tokį nebaigtų sakinių testo teiginį: „Vidurinėje mokykloje apie gyvenimo sėkmę sužinojau tokius dalykus...“

Šį sakinį pratęsdami 19 mokinių (28,68 proc.) sakė, kad nieko vidurinėje mokykloje nesužinojo apie gyvenimo sėkmę, 45 tiriamieji kai ką sužinojo, būtent:

- 34,83 proc. sakė, kad būtina pačiam atkakliai kovoti dėl sėkmingo gyvenimo tikslo,

- 22,47 proc. teigė, kad mokykla liepė rimtai mokytis vardan laimingo gyvenimo,
- 20,22 proc. tvirtino, kad mokykla mokė tinkamai bendrauti,
- 12,35 proc. mokykloje išmoko dorai gyventi, nes dora būtina sėkmingam gyvenimui,
- 10,11 proc. yra tikri, kad viską lemia sėkmingas darbas, jo rezultatai.

Šie procentai daug ką pasako. Turint galvoje, kad tiriamieji mokėsi skirtingose vidurinėse mokyklose, galima teigti, kad dauguma mokyklų ne tik moko kai kurių mokslo disciplinų, bet ir orientuoja į svarbias gyvenimo vertybes, kurios padeda sėkmingai gyventi. Vis dėlto tikrai 10 procentų suaugusiųjų įgijo įsitikinimą, kad rezultatyvus darbas yra gyvenimo sėkmės pamatas.

Mokant sėkmingos asmenybės brandos, verta remtis tokiais patirties faktais, žr. A–D:

A. Sėkmingas gyvenimas prasideda ir baigiasi sąmoningu darbu. Jo šerdis – atsakomybė už savo veiklos kokybę. Todėl kokybės, ne bet kokios, bet labai aukštos kokybės reikia mokytis ir išmolti, po to – ją didinti, kurti. Tik pedagogai žino veiklos kokybės kūrimo ribas, kurių galima pasiekti. Jos aukštumų mokomasi. Mokykloje vaikas jas pajunta labai ryškiai, nes taikoma vertinimo sistema, iš kurios mokinys sužino, ką jis pasiekė. Kokybė ilgainiui giliai įsišaknija mokinio sąmonėje, tampa pareiga gerai veikti, galimybe toliau tobulėti, o tam būtinas kūrybingumas. Čia prasideda sėkmingos asmenybės branda.

B. Tvirta atsakomybė už save ir kitus, rūpestinga pareiga laiku ir gerai atlikti darbą apibūdina žmogų kaip brandžią asmenybę. Ji ir yra sėkmės kūrybos laidas.

Mokykloje asmenybės brendimas vyksta daugelį metų, apima vis naujas brandos sritis: intelektą, aplinkostikrovės ir mokslo žinias, pa-

saulėžiūrą, asmeninius ir viešuosius santykius, knyginio ir techninio darbo technologiją, savitvarką ir savidrausmę. Viso to kokybės moko pedagogas, atsakingas už mokinio sėkmę gyvenime. Bet viso to maža. Asmenybės branda galima tik gerai pažįstant save, keičiant, tobulinant kai kurias savybes, įpročius, skonius, pažiūras. Tai rimto pasirengimo viešajam gyvenimui laikotarpis.

C. Sėkminga asmenybės branda mokykloje vyksta mokantis valstybės nustatytų dalykų, kurie gali padėti rinktis sėkmingos karjeros kelius, jeigu jie tampa mokinio interesų pamatu. Štai jie.

1. Humanitariniai dalykai – gimtoji kalba, užsienio kalbos, literatūra, istorija, etika, tikyba.

2. Socialinių mokslų dalykai – sociologijos pagrindai, ekonomikos metmenys, teisės elementai, psichologijos pradmenys.

3. Gamtos ir tikslųjų mokslų dalykai – fizika, chemija, geologija, astronomija, geografija, botanika, zoologija, žmogaus anatomija ir fiziologija, matematika.

4. Meno dalykai – dailė, muzika.

5. Technologijos dalykai – darbeliai, darbai, namų ūkis, technika, elektronika, profesinio darbo pradmenys.

6. Kūno kultūra – mankšta, gimnastika, sportas.

Visa tai pedagogams labai gerai žinoma, bet mažai žinoma, kaip mokyti mokytis gyvenimo sėkmės kūrybos dėstant atskirus mokymo dalykus. O pradėti reikėtų nuo mokymo labai gerai išmokti kiekvieną pamoką, labai atsakingai ir kūrybingai lavintis mokantis visų tų dalykų, jų žinių reikia gebėjimams veikti. Galėtų pradėti ir toks senas mokymo metodas – projektų metodas, kuris dabar iš lėto kai kuriose mokyklose praktikuojamas.

Vyresniam amžiui ypatingos reikšmės turi minėtos šešios mokymosi kryptys. Jos išugdo

svarbius veiklos polinkius ir gebėjimus, turinčius reikšmės apsispręsti, ką veikti baigus vidurinę mokyklą. Baigusieji mokyklą abiturientai vieni labiau mąsto apie galimybę būti kokios nors krypties humanitarais, kiti – socialinės, treči, gamtos mokslų, vėl kiti – technikos, meno, sporto.

D. Sėkmingas mokymasis tampa tada, kai pedagogai moko, kaip labai gerai mokytis ir visam gyvenimui išmokti. Tikras išmokimas yra intelekto lavėjimu pagrįstas gebėjimas teisingai ir išsamiai spręsti mokslo, technikos, viešojo gyvenimo, meno, sveikatos klausimus. Tai rimtas pasirengimo sėkmingai veiklai laikotarpis. Jo nevertinti reikštų daug ką pralaimėti esant vyresnio amžiaus.

Mokykla vis dar pernelyg orientuota į atmintį, į jos turinio apimties dydį, bet per mažai dėmesio skiriama išmokimo kokybės technologijai, dar mažiau – sėkmingo įsiminimo, gilaus mąstymo, turiningos vaizduotės ir prasmingo kūrybingumo lavinimo metodikai. Gal toks kaltinimas nepagrįstas? Pakanka pažiūrėti į mokymo programas, vadovėlius, metodikas, ir pačias moderniausias, kad įsitikintume, kokio yra mokymosi našta ir mokymo kokybė. Metas atsizvelgti į besimokančiųjų mokslinio, techninio, praktinio brendimo sėkmės kokybės lygmenį. Šiai orientacijai reikės naujos fizinio ir dvasinio lavinimo sėkmės metodikos. Ji nėra kažkas absoliučiai nauja. Žinomų metodų taikymas vadinamiesiems sunkiems mokiniams gali padėti, pavyzdžiui, sėkmingai išlavinti greitą ir efektyvą eilėraščių, aritmetinių uždavinių sprendimo išmokimą. Deja, nesistengiama visus padaryti labai gerus mokinius tikint, kad daug yra „negabių mokinių“.

Tačiau bendrasis lavinimas mokykloje nėra visagalis. Nors čia prasideda orientacija į darbo pasaulį, nors kai kurie mokiniai jau nori būti kurios nors profesijos veikėjai, dar toli tas laikas, kai jie iš tikrųjų pradės gyventi darbo

pasaulyje. Pirmiausia jie turi atsakingai išsirinkti profesiją, nes juk viską lemia pats žmogus.

3. Sėkmingo profesijos pasirinkimo mokymas

Mokant kurti gyvenimo sėkmę, galima sakyti, kad visiškai nekreipiama dėmesio į sėkmingą ateities veiklos pasirinkimą. Lemtingas sėkmingo gyvenimo dalykas yra tinkamas specialybės pasirinkimas ir vertingas įsidarbinimas. Deja, mūsų tiriamieji labai nesėkmingai rinkosi profesiją, ją keitė. Iš 64 tirtųjų tik du gavo psichologo patarimus, vos keturiems patarė mokytojai, tėvai. Daugiausia rinkosi tai, kas tuo metu patiko arba aplinkybių buvo priversti rinktis. Mažai turime kvalifikuotų profesijos ir karjeros rinkimosi specialistų. Todėl būtina jaunimą mokyti, kaip be klaidų rinktis būsimos veiklos perspektyvą ir kelius. Tam uždaviniui turi būti rengiami būsimoji ir esamieji mokytojai. Primityviausias būtų toks patarimas, kaip mokinys pats gali rengtis specialybės pasirinkimui.

VIII klasėje verta susimąstyti, kuo būti. Atsakymas į šį klausimą ne taip greitai randamas, nes reikia daug ką vertinti. Svarbiausia:

- vertinti savo sveikatą, jėgas, interesus, pažiūras, vertybes, galią veikti;
- atsakyti į klausimą, ko aš siekiu – būti ūkininku, statybininku, prekybininku, turėti daug turto, prabangos ar pasitenkinti vidutinišku darbu ir uždarbiu, ar mano siekiai dera su mano interesais, pažiūromis, vertybėmis, galiomis;
- kur norėčiau gyventi – kaime, miestelyje, mieste, didmiestyje;
- kokios išorės galimybės siekti mielo tikslo;
- kokia specialybė pagal mano interesus, galias man labiausiai tiktų – agronomo, architekto, ekonomisto, statybos, maši-

nų gamybos, transporto inžinieriaus, gydytojo, kalbininko, vadybininko, socialinio darbuotojo, mokytojo ar kokios nors kitos srities;

- ar turiu pakankamai gabumų, ar galėsiu pasiekti tinkamą profesinį išsilavinimą;
- ar gerai pažįstu tą profesiją, kurią norėčiau įsigyti;
- ar pažįstu tas sąlygas, kuriomis tektų mokytis ir dirbti;
- ir pagaliau reikia nustatyti, ar visa tai, ką sužinojau apie profesiją ir darbo sąlygas, man tinka, patenkina mano gyvenimo svajones, lūkesčius, ar būsiu geras darbuotojas.

Tėvai daro didelę įtaką renkantis profesiją. Kartais jie norėtų, kad vaikas būtų žymus žmogus, bet neįvertina jo galimybių, polinkių. Tada būna skaudžių klaidų.

Štai viena žinoma kalbininkų šeima, kuri neklydo, nes pažino savo vaikų galimybes ir norus. Visi jos nariai lituanistai, ir visi patenkinti savo darbu, net rašo mokslinius ir praktinius straipsnius, knygas. Čia jau iš mažens vaikai skaitė knygas, jomis domėjosi, ilgainiui gavo visą informaciją apie lituanisto mokytojo ir mokslininko veiklą. Ir susidomėjo savo veiklos ateitimi.

Jeigu informacijos apie profesijas neįmanoma gauti, būtina kreiptis į profesinio konsultavimo centrus, kurių yra keliuose miestuose, arba į mokytojus, kurie tokius dalykus išmano. Labai gerai, jei aukštesnių klasių mokiniai mokosi profilinio mokymosi

klasėse: humanitarinio profilio, gamtos mokslų profilio klasėse ir kt. Tai sustiprinto atskirų dalykų kurso mokymasis, reikalingas stojant į atitinkamo profilio aukštąsias mokyklas ir universitetus.

Dar sunkesnis klausimas, kur ir kaip įgyti specialybę, kur ir kaip tinkamai įsidarbinti, kai tiek daug bedarbių.

4. Sėkmingas specialybės ir kvalifikacijos įgijimas

Specialybės įgijimo klausimu bendrojo lavinimo mokykla yra visiškai abejinga. Ji sprendžia patys mokiniai, jų tėvai ar šiaip pažįstami žmonės. Ar teisinga pagrindinei ir vidurinei mokyklai nesirūpinti mokinio ateities sėkme įgyjant jam tinkamą specialybę? Žinoma, neteisinga, nes pažeidžiamos mokinio teisės bendrojo lavinimo mokykloje gauti viską, kas jam reikalinga baigus vidurinį mokslą, įgyjant specialybę. Jei tose mokyklose neteisingai daroma, švietimo valdžia turėtų jas aprūpinti viskuo, kas reikalinga ne tik profesijos rinkimuisi, bet ir pakankama informacija apie visas specialybių mokymo įstaigas.

Šeimos narys, baigęs bendrojo lavinimo mokyklą, retai kada ieško darbo, dažniausiai rūpinasi įgyti specialybę. Jos būna kelių lygių. Žemesniojo lygio specialybės galima įgyti profesinėse technikos mokyklose, aukštesniojo ir aukštojo lygio – kolegijose (jos turi aukštosios mokyklos statusą) ir aukščiausiojo lygio – universitetuose. Darbdaviai daugiausia renkasi turinčius aukštąjį išsilavinimą specialistus. Juo toliau į XXI amžių, tuo labiau jie bus pageidaujami, nes tikrovė vis labiau mechanizuojama, elektrifikuojama, elektronizuojama, kompiuterizuojama, telefonizuojama ir kt. Net virtuvės reik menims, paprastiems medžio darbams reikia tam tikro techninio pasirengimo. Lentai pjauti naudojami elektrotechniniai instrumentai. Visa tai reikia žinoti ir mokėti.

Įstoti į kolegijas ir universitetus nėra paprasta, nes dideli konkursai, reikia gero vidurinio išsilavinimo. Dažnai jo stinga ne tik dėl mokinio, bet ir dėl mokyklos kaltės. Dažnai prireikia atskirų mokslo dalykų privataus mokymosi pas korepetitorius. To neturėtų būti. Vis dėlto šio šimtmečio pradžioje Lietuvoje kasmet į aukštąsias mokyklas ir universitetus įstoja dešimtys tūkstančių abiturientų. Ar visi įstojušieji yra patenkinti? Anaipol. Kad mažiau būtų nepatenkintų, mokiniai turi žinoti, kurios profesijos ir specialybės mokymo įstaigos jiems tinkamos. Juk žmogus tinkamas ne vienai specialybei, ne vienai mokyklai. Pedagogų pašaukimas neatskiriamas nuo pareigos mokyti jaunimą pažinti save jam tinkamose profesijose ir specialybės mokymo įstaigose. Būtina pasakyti, kad daugiausia pareiškimų duodama į seniausią Lietuvos aukštąją mokyklą – Vilniaus universitetą. Trumpai jį galima apibūdinti taip.

Vilniaus universitetas turi Filologijos, Filosofijos, Istorijos, Gamtos mokslų ir Medicinos, Fizikos, Matematikos ir informatikos, Teisės, Ekonomikos, Politologijos fakultetus, daug jo poskyrių, kur galima įgyti daugiau kaip 30 specialybių. Norintieji įgyja ir pedagogo kvalifikaciją. Ją galima įgyti Vilniaus pedagoginiame universitete, Klaipėdos ir Šiaulių universitetuose.

Lietuvos ūkio raidos tendencijos rodo, kad pirmenybę įgyja šių pramonės šakų specialybės: kulinarija, įvairiausi jos gaminiai, reikalingi ne tik banketams, furšetams, bet ir kasdieniam gyvenimui, pavyzdžiui: tortai, pyragaičiai; apranga, sezoninė ir specialios paskirties, gaminama iš tekstilės, odos pramonės gaminių. Didžiulį užmojų įgis techninės pramonės gaminiai, pirmiausia transporto, elektronikos, telekomunikacijos, prireiks įvairiausių inžinierių, mokačių praktinį darbą. Jau dabar aukštosioms mokykloms keliamas uždavinys rengti specialistus praktinei veiklai, ne vien teoretikus.

Gedimino technikos universiteto studentai mokosi sudėtingų lėktuvo valdymo operacijų. Ne mažiau sudėtingi yra įvairiausi technikos naudojimo darbai. Telekomunikacija ir elektronika jau dabar nuostabiai padeda žmonijos ryšiams. Jos moko Kauno technologijos universitetas. Čia studijuojama ir fizikinė elektronika. Neapsieinama be informatikos specialistų. Kompiuteriai ne tik mokyklose, bet ir gamyklose, įstaigose, privačiuose butuose vis dažnesni. Informatikos moko ne vien universitetai, bet ir kolegijos.

Būtų klaidinga iš prioritetinių specialybių išskirti agronomiją, zootechniką, veterinariją, jų galima įgyti Kaune. Vis didesni technologiniai, biomedicininiai reikalavimai Europoje keliama žemės ūkio darbuotojams. Be specialių mokslų jau negalima apsieiti.

Ne visada įgyta specialybė padeda rasti darbą, nevisuomet padeda dirbti visą gyvenimą. Keičiasi mokslo duomenys, keičiasi technika ir technologija, tenka persikvalifikuoti. Yra daug persikvalifikavimo institucijų.

5. Mokymas sėkmingai rasti darbą

Jau renkantis specialybę orientuojamasi į praktinį darbą, darbovietę. Kol kas tai tėra svajonės, galimos perspektyvos. Dažnai laimė lemia įgijus specialybę dirbti kokioje nors įmonėje ar įstaigoje. Daugeliui, įgijus specialybę, sunku rasti darbą. Kartais, turint specialybę, daug metų išdirbus kokioje nors darbovietėje dėl įvairiausių priežasčių priseina palikti turimą ir net mėgstamą darbą, ieškoti naujo.

Mokant sėkmingai rasti darbą, patartina remtis tokiais reikalavimais ir faktais, žr. A–D:

A. Jau renkantis būsimą profesiją būtina žinoti, kokios yra asmeniui patogios darbovietės ir darbuotojų specialybių bei kvalifikacijų poreikis jose dabar ir ateityje.

Tai sudėtingas ir sunkus uždavinys, nes tokios informacijos nuolat trūksta. Darbo biržos palengvina spręsti šį uždavinį, bet jos anaipol nesurenka tikslios informacijos iš visų krašto įstaigų ir gamyklų. Todėl norintieji įsidarbinti ieško būdų suartėti su norimomis darbovietėmis ir gauti informacijos. Lengviausiai tai pavyksta atliekantiems mokomąją praktiką studentams ir kitų mokyklų moksleiviams praktikantams.

Dar sunkesnis uždavinys yra susitikti su darbdaviu. Susitikimui būtina rimtai pasirengti dalykiškai, psichologiškai, etiškai.

B. Dalykinis pasirengimas susitikimui su darbdaviu apima dokumentų surašymą: 1) bendrojo išsilavinimo įrodymą, 2) specialybės diplomą ar pažymėjimą, 3) kvalifikacijų įgijimo atestatus, 4) įvairių kursų baigimo pažymėjimus, 5) turimo darbo stažo pažymėjimus ir kitokius reikalaujamus dokumentus.

Šie dokumentai reikalingi darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui nustatyti prašančio darbo asmens dalykinę kvalifikaciją. Kartais kvalifikacija tik iš dalies tinka ieškomam darbui arba visiškai netinkama, tačiau asmuo turi patirties kitoje reikalingoje srityje arba pasižymi tinkamomis asmens savybėmis, ir jis priimamas į darbą. Štai pavyzdys.

Paveiksle matome plungietį mokytoją. Jis 1930 metais Kauno universitete įgijo fiziko-matematiko specialybę ir, kuriantis Plungės progimnazijai, gavo mokytojo darbą. Ilgainiui jis tapo pedagogas profesionalas, įgijo mokytojo

profesiją, nors neturėjo pedagoginio pasirengimo. Vadinas, specialybė dar neužtikrina profesijos. Ją suformuoja patirtis. Taigi profesija galima įgyti ir be specialybės. Tam reikia laiko ir puikios darbo kokybės. Šiuo faktu naudojami nenorintys mokytis specialybės.

C. Psichologinis pasirengimas susitikti su darbdaviu ne mažiau svarbus nei turėti specialybės ir patirties bei profesionalumo dokumentaciją, nes jis lemia santykių ir bendravimo kokybę siekiant įsidarbinti.

Kiekvienas darbdavys suinteresuotas turėti intelektualų, emociškai susitvardantį, ryžtingą, ištvėringą darbuotoją. Tos savybės lengvai pastebimos jau per pokalbį. Todėl pokalbio su darbdaviu pobūdis atskleidžia tinkamas ar netinkamas intereso savybes. Dažnai jis lemia įsidarbinimo galimybę.

D. Etinis elgesys su darbdaviu mažiau atskleidžia intereso dorinį, teisinį patikimumą numatomame jam darbe.

Tai lengvai pastebima iš biografijos duomenų, kuriuos pasakoja pretendentas į darbą, arba iš ankstesnių charakteristikų, iš telefoninių skambučių turinio, kurį darbdavys panaudoja dar prieš pokalbį su intereso.

Jeigu minėti duomenys darbdavį tenkina, įsidarbinama. Žmogus tarsi pradeda naują gyvenimą, atsinaujina, su perspektyva vykdo visus darbo reikalavimus.

6. Klestėjimo darbe kūryba

Veiklos gyvenime nieko nėra reikšmingesnio už kiekvieno darbo sėkmę. Ji savaime neatsiranda, nes priklauso nuo objektyvių ir subjektyvių aplinkybių.

Objektyvios aplinkybės – tai darbo sąlygos ir struktūra. Tarkime, kad dirbame be galo karštoje arba labai šaltoje patalpoje, greitai atimančioje jėgas, orientaciją, o išdirbio reikalavimai tokie dideli, kad tokiomis sąlygomis sun-

ku juos įvykdyti. Yra daug kitokių ekstremalių sąlygų, labai apsunkinančių darbo sėkmę. Dažnai dirbančiajam tenka drauge su darbdaviais spręsti sąlygų pagerinimo klausimus. Ne visada sprendimai būna teigiami. Dar sudėtingesnių klausimų kyla įveikiant painias darbo struktūras. Pridaroma daug, kartais nepataisomų klaidų. Pavyzdžiui, lakūno, vairuotojo, laikrodininko, teisininko, pedagogo darbas, nes jam reikia ištvėrmės, dėmesio, daug ir tikslų žinių, analitinio mąstymo.

Subjektyvios darbo sėkmės aplinkybės – dirbančiojo sveikata, fizinės jėgos, psichinės ir dvasinės savybės. Kaip tik dėl to besirenkančiam profesiją siūloma atsižvelgti į savo galias, nuostatas, polinkius. Tik suderinus darbo reikalavimus, struktūrą ir sąlygas su asmeninėmis savybėmis tinka rinktis savo gyvenimo darbo kelią.

Įvertinus visas minėtas aplinkybes, radus tinkamą darbą, jis nedrąsiai pradėdamas dirbti. Prabėga nelengvas adaptacijos ir prisitaikymo laikas.

Mokant kurti sėkmę darbe, remiamasi tokiomis patirties faktais, žr. A–D:

A. Adaptuojantis darbe įveikiami tiek išoriniai, tiek vidiniai sunkumai.

Palengvėjęs veiklos veiksmams, rūpinamasi kokybiškiau atlikti visas darbo operacijas, būti viskuo patenkintam, įgyti teigiamų vertinimų iš visų galimų priežiūros ir vadovavimo darbuotojų. Tada dirbama sėkmingai.

B. Darbo sėkmės vertinimas esti skirtingas priklausomai nuo to, kuo dirbi, kur dirbi, su kuo dirbi, pas ką dirbi.

Darbininko, inžinieriaus, mokslininko, pedagogo, menininko veiklos rezultatų vertinimas labai skirtingas. Tačiau bendras vertinimo objektas yra kokybė. Kiekviena veiklos sritis turi savus kokybės kriterijus, ir tai kiekvienas darbuotojas turi gerai žinoti. Be to, neapsieinama be subjektyvių vertinimo veiksmų, ir tuo

labai apsunkinamas objektyvus vertinimas. Siekiant didesnio vertinimo objektyvumo, svarbus yra bendradarbių ir viršininkų teigiamas požiūris. Tokiam požiūriui sukurti reikia mokėti žmoniškai gyventi darbovietėje.

C. Teigiamas darbo sėkmės vertinimas yra pamatas gauti didesnę atlyginimą.

Nė vienas darbdavys nenori turėti blogai dirbančių darbuotojų. Stengiamasi jų atsikratyti. Tai natūralu. Gerai dirbančiuosius, padedančius darbaviiui turtėti, visada stengiamasi kuo nors apdovanoti, net pakelti jų atlyginimą. Gerai atliekamas darbas dažnai būna akstinas kilti karjeros laiptais, kartu daugiau uždirbti.

D. Uždirbti pinigai nešvaistomi, nors jie leidžiami buities kultūrai gerinti. Jų taupymas lengvina ekonominį, socialinį gyvenimą.

Žmogui būtina pasiturimai gyventi, kad galėtų būti sveikas, darbingas, jausti pasitenkinimą gyvenimu.

7. Sėkmingas gyvenimas su bendradarbiais

Žmoniškai gyventi darbovietėje reiškia ne ką kita, o paprastą, natūralų, pagarbų elgesį su daiktai ir žmonėmis. Mokantis kurti sėkmingus santykius su bendradarbiais, verta remtis tokiais patirties faktais, žr. A–E:

A. Išorinis darbuotojo tvarkingumas daug gero apie jį pasako.

Tvarkinga apranga – pirmasis pagarbos žmogui ženklas. Paprastas mandagumas gražiai žmogų apibūdina, nes rodo jo dėmesį pašnekovui. Gera žinoti mandagumo taisyklių, jų laikytis, bet pakanka ramaus kalbėjimo, kreipinio į bendradarbių žodžiu „Tamsta“, „Jūs“, „Pone“. Punktualumas, drausmingumas darbe – pagarbos vertas elgesys.

B. Tačiau tokiam korektiškam bendradarbiui būna nemažai pavoju.

Kai kas nori jį išbandyti įvairiomis pinklėmis: trukdymu dirbti, vilionėmis, provokuojamu elgesiu būti nekorektiškam, nesąžiningam, nesaikingam ir kt. Mėgstantys lėbauti bendradarbiai dažnai įtraukia naujokus į svaigalų vartojimą. Arba, atvirkščiai: lėbautojai naujokai įtraukia kažkuriuos bendradarbius į palaidą gyvenimą po darbo.

C. Koks asmens tipas lengvai pasiduoda įvairioms pagundoms? Į tai lengva atsakyti – bevalis.

Sunkiau paaiškinti, kodėl asmuo neturi valios atsispirti pagundoms. Jei tave kas nors suvilioja negeriems dalykams, jei trūksta valios atsispirti pagundoms, turi klausti savęs:

1. Kokių teikiančių malonumą daiktų labai norėčiau turėti?
2. Kas trukdo jus įsigyti, naudoti, vartoti, jausti malonumą?
3. Kokie darbo ar laisvalaikio draugai, kokie veiksmai palengvina jus įsigyti, naudoti, vartoti?
4. Kokie draugų veiksmai, charakteriai ir kokiuose dalykuose teikia malonumo?
5. Ar draugų pagalba ir teikiami malonumai nežeidžia mano garbės?

Pažymėtina, kad atsakymai į šiuos klausimus pareikalaus įsigilinti į savo jausmų, norų, polinkių, interesų pasaulį, padės pastebėti, kad sprendimai, ką veikti, su kuo bendrauti, grindžiami emocijomis, jausmais. Jums svarbiausia tai, kas teikia malonumą.

D. Labai plinta malonumų filosofija

Net gyvenimo prasmė išvelgiama fizinių ir dvasinių malonumų išgyvenime. Protui nebe-teikiama reikšmės. Teatrai, kinai, televizijos, vakarėliai persotinti emocijas dirginančių scenų. Tokia filosofija ne nauja. Antikos graikų hedonistai taip pat manė, kad gyvenimo prasmė – malonumai. Dabar ši filosofija vis plačiau įleidžia savo geluonį į jaunimo širdis, vis daugiau nusikalstama, net žūstama dėl to, kad

vis aršiau sotinami jausmai – vagiama, girtuokliaujama, paleistuvaujama, nuodijamasi narkotikais. Tai vis tariamos bičiulystės padariniai. Tai – jausmų nevaldymo padariniai.

E. Laisvalaikis su bendradarbiais suartina, bet kelia įvairių fizinių, psichinių ir dvasinių pavojų.

Po darbo mėgstama susiburti, kažką įdomaus veikti siekiant atsikvėpti po įtampos. Atsipalaidavimo būdai esti prasmingi, jeigu jie padeda turtėti dvasiškai, ilsėtis psichiškai, tvirtėti fiziškai. Tokių būdų verta kvalifikuotai rinktis ir naudoti. Tačiau dažnai pasitenkinama tuo, kas „šauka į galvą“. Merginos suka į pramoginius koncertus, vakarėlius, vyrai – į aludes ar į kavines prie puodelio kavos ir konjako, bren džio ar degtinės. Ir taip kasdien. Kokie padariniai – visiems aišku. Dažnai susipykstama, susimušama ar įvyksta dar blogesnių dalykų. Merginos dažnai susipažįsta su nepatikimais vaikais, žalojančiais jų asmenybę. Jau tūkstančiai netekėjusių merginų gimdo, vaikus palieka ligoninėse, be priežiūros, meta į šiukšlių dėžes. Tai – tautos gėda ir nelaimė.

8. Bendravimas su darbdaviais

Darbdaviai kuria materialines, kultūrinės ir dvasines vertybes. Jiems reikia talkininkų pagal jų veiklos profilį. Talkininkai atrenkami pagal jų specialybę, kvalifikaciją, elgesio kokybę, patirtį, gautą iš ankstesnių darboviečių. Atrinktieji yra stebimi, vertinami, vieni tausojami, kiti šalinami iš darbo. Dažniausiai taikomas šalinimo kriterijus yra darbo, pareigų atlikimo kokybė.

Tad bendravimo su darbdaviais turinys yra ne kas kita kaip darbo kokybės, darbo sąlygų klausimai.

Darbo kokybės klausimas yra aktualiausias XXI amžiaus dalykas. Ji rūpi ne tik darbdaviui, darbininkui, bet ir visai nacijai, nes pagal jos naujumą, reikšmingumą vyksta ne vien ma-

terialinių, dvasinių vertybių mainai, bet ir konkurencija, nacijos turtingumas, vidaus ir tarptautinis garbingumas. Todėl visokios kokybės ir visoks gerinimas yra lemtingas darbdavių ir darbuotojų veikimo sąveikos kriterijus, nacionalinis pasiekimų uždavinys ir galop darbinės egzistencijos, valstybės gerovės veiksnys.

Darbo sąlygų klausimas pirmiausia rūpi darbdaviui, nes tos sąlygos leidžia arba trukdo darbuotojui siekti veikimo rezultatų kokybės. Jos turi rūpėti ir darbuotojui. Todėl yra apie ką kalbėti su darbdaviu. Tokiam pokalbiui reikia dalykiškumo, kompetencijos ir, žinoma, korektiškumo. Abiem rūpi galimybės maksimaliai gerinti darbo sąlygas, bet tai neturi kelti konfliktų.

Darbo sąlygas sudaro ne vien veikimo aplinka, higienos sąlygos, patogumai, bet ir veikimo technika, technologija. Moderniausia technika ne tik spartina darbą, bet ir jį tobulina. Modernioji medicinos įranga nepaprastai patobulino diagnostikos ir gydymo kokybę. Techninių ryšių, susisiekimo, skaičiavimo, rašymo, vaizdo ir garso technologijos, tekstilės gamybos ir kitokios pramonės sistemos pastaraisiais metais taip ištobulėjo, kad darbuotojams tenka persikvalifikuoti. Nėra abejonės, kad technika, technologija ir toliau darys stebuklus. Visa tai keis ir santykius su darbdaviais.

Asmeniniai santykiai su darbdaviais – subtilus dalykas. Ekspertė, patyrusi Palangos pedagogė, dirbusi švietimo administracijoje Aida R. taip sako apie santykius su darbdaviais: „Jokių asmeniškumų ir sentimentų, kuo mažiau kalbų, tik apie darbą. Kuo daugiau šypsotis, girti, o ne girtis, ką nuveikei“. Daug tiesos. Tačiau nuoširdus bendravimas stiprina pasitikėjimą darbuotoju. Ekspertė mano, kad yra viršininkų, su kuriais galima bendrauti tik pataikaujant, tuščiažodžiaujant, kyšininkaujant. Tai tiesa, bet yra padorumas, kiti santykių su viršininkais būdai.

Paplitę santykių su viršininkais jausmai esti simpatijos, antipatijos, pagarbos, neigimo, nevertingumo išgyvenimai. Jie turi būti skaidrūs, dori.

9. Kaip daryti karjerą

Pasiskolintas iš anglų kalbos mūsų plačiai vartojamas žodis „karjera“ (*career*) reiškia sėkmingą veiklą, pasisekimą, bet lietuvių sąmonėje jis turi neigiamą atspalvį – kaip įvairiomis gudrybėmis pasiektą aukštesnę vietą tarnyboje. Dabar karjeros žodis švarėja, juo net keičiamas žodis „profesija“.

Daryti karjerą yra ne kas kita kaip pastangos rasti sau tinkamą darbą, kelti savo kvalifikaciją, gerinti veiklos kokybę, taurinti savo santykius su bendradarbiais ir darbdaviais siekiant geresnio gyvenimo. Tai – natūralus veiklos žmogaus siekimas.

Mokant kurti karjerą, verta remtis tokiais patirties faktais, žr. A–C.

A. Sau tinkamas darbas randamas tada, kai suderinama savo profesinė kokybė ir siūlomo praktinio darbo reikalavimai.

Pažink save! Išsirink savo specialiąsias galimybes ir palygink jas su konkretaus darbo ypatumais bei darbdavio reikalavimais. Jei galybės visiškai su tampa su darbo ypatumais, yra tikimybė, kad padarysi karjerą, sėkmingai dirbsi.

B. Patenkinant besikeičiančius darbo reikalavimus tobulinama įgytoji profesinė kvalifikacija ir darbo kokybė iki tokio lygio, kai jos yra karjeros gerinimo sąlyga.

Pasirinkimo tinkamumas – tik darbo sėkmės pradžia. Dirbant paaiškėja daug naujų reikalavimų, kuriuos būtina patenkinti. Neretai tenka tobulinti turimą kvalifikaciją arba net ją keisti, kad būtų įmanoma išsaugoti turimą darbą. Jam išsaugoti būtina pakankama veiklos kokybė, matuojama aukščiausiais kriterijais. Tuos kriterijus nustato darbdavys.

C. Santykių su aplinka taurumas – būtina sąlyga karjeros dydžiui. Nuo jo priklauso gyvenimo kokybė.

Santykių taurumas rodo intelektualinį ir emocinį bendravimo tyrumą, reiškiantį didį žmoniškumo vertingumą. Tai – kilnios asmenybės bruožas. Juo žavimasi. Kilni asmenybė visų laukiama, ja visiškai pasitikima, jai teikiami svarbiausi veiklos postai, kurie laiduoja puikų gyvenimą.

Gyvenimo kokybės laipsnis matuojamas asmeniniais poreikiais, kitaip sakant, būtiniausių gyvenimo reikmenų turtais. Jį sudaro būstas, maistas, baldai, įrankiai, moderniausi aparatai, transporto priemonės. Be to, ne mažiau svarbus poreikių valdymas pagal proto diktuojamą galimybę.

10. Sėkmingo gyvenimo akstinas – jausmų kokybė

Jausmai lengvina ir puošia gyvenimą, bet taip pat jį griaua. Todėl griovimo reikia išmokti vengti. Mokant sėkmingai veikti savo emocijas, verta remtis tokia patirtimi, žr. A–C.

A. Valdyti jausmus, stiprinti valią yra daug būdų, bet paprasčiausias būdas – lašelis proto į įkaitusį jausmą. To išmokstama.

Jausmų protinimas, jausmų protingumas gali išgelbėti žmones nuo pražūties šeimose, kalėjimuose, ligoninėse, kapuose. Kaip protinti jausmus?

Pirma, būtina suabejoti savo sprendimo ar elgesio reikalingumu savo paties ar kitų naudai. Abejonė – mąstymo pradžia. Jei sprendimas nereikalingas ar net pavojingas.

Antra, būtina tikrinti, kas tavyje skatino imtis nereikalingų ar net pavojingų veiksmų.

Trečia, tirti savo jausmų ir proto galimybes protingiau spręsti, elgtis.

Ketvirta, ieškoti kriterijų, vertingumo matų, skatinančių vertingai elgtis, gyventi.

Penkta, ryžtis keisti savo gyvenimo būdą ir pradėti jį tobulinti.

Gyvenimas su bendradarbiais nesiriboja vien savęs tobulinimu. Tobulinant save kvičiasi santykiai su aplinka: protingiau priimami jos iššūkiai, ne taip lengvai pasiduodama jų įtakai, kartu išsaugomas solidus santykis su ja, pagarba jai. Pagarba kiekvienam bendradarbiui, net blogiausiam, yra pagarba ir sau, savo asmenybei.

Apskritai santykių su aplinka taurumas pirmiausia priklauso nuo gebėjimo derinti jausmų ir proto raišką. Šį gebėjimą dažnai tenka ugdyti visą gyvenimą, kad galėtumei sau pasakyti, jog protingi mano santykiai su namiškiais ir darbe sutinkamais žmonėmis visada yra malonūs, nes neigiamus jausmus nugalėdavo protas, o teigiamuosius – saikas.

B. Jausmų ir proto derinys rodo emocijų inteligenciją. Kaip tik ji yra visų žmogaus ryšių su tikrove matas. Taigi jausmų kokybę lemia jų intelektualinio vertingumo laipsnis. Jį nustatyti sunku ne tik dėl intelekto koeficiento, bet ir dėl fiziologinės jausmų prigimties.

Ekspertas JAV neurofiziologas dr. Giedrius B. sako: „Kol kas labai mažai žinoma apie smegenų funkcijas, palaikančias emocijų intelektą. Vadinamasis migdolinis kūnas stipriai reaguoja į vaizdus bei vaizdžius žodžius, kurie turi emocijų atspalvį. Neseniai atrasta šalia kalbos centro esanti smegenų sritis reaguoja tiek į savo, tiek į kitų žmonių veiksmus. Manoma, kad ta sritis yra mūsų gebėjimo identifikuotis su kitais žmonėmis neuroninis pagrindas“. Vadinasi, jeigu tos sritys yra kaip nors pažeistos, žmogui neįmanoma suvokti save ir kitus, adekvačiai reaguoti į emocijinius jaudulius.

Geriau žinomi pykčio, baimės ir nerimo, streso valdymo fiziologiniai pagrindai. Kaktos srities smegenys geba slopinti baimę, pyktį, o netikrumo, neapibrėžtumo sąlygomis į kraują išsiskiriantis kortizolis suteikia daugiau ener-

gijos kovoti su nepalankiomis sąlygomis, bet jei tas hormonas veikia ilgesnį laiką, žmogus pasijunta ligonis. Šią ligą galima gydyti fizine iškrova, mankšta.

C. Rūpinimasis savo sveikata, fizinis ir psichinis nepervargimas sudaro sąlygas plėtoti emocijų inteligenciją, kuri teigiamai veikia gyvenimo sėkmę. Atvirkščiai, nuolatinis pervargimas daro žmogų ne tik nervingą, bet ir lengvai pasiduodantį neigiamiems jausmams, netenkama jausmų inteligencijos. Dėl jų grūties irsta draugystė, meilė, šeima.

Kaip rūpintis savo sveikata?

1. Kai kas nors skauda, ieškokite priežasties. Jos nerandę, kreipkitės į gydytoją. Jeigu jo negalite pasiekti, netylėkite, pasikalbėkite su tėvais, artimaisiais, su medicinos sesele, feldčeriu.

2. Nesinervinkite dėl kilusio skausmo, kurių nors sunkumų, nepatogumų.

3. Raminkite, guoskite aimanuojančius, bet stenkitės nesijaudinti.

4. Nusiraminti nevertokite alkoholio.

5. Nuotakai pagerinti nemėginkite narkotikų.

6. Nerūkykite.

7. Prislėgtai, nežinia iš kur atsiradusiai nuotakai gydyti imkitės mankštos, sporto, fizinio darbo. Šiomis veiklos rūšimis galima įveikti pernelyg pakitusią nuotaiką.

Ją nuslopinti yra didelė gyvenimo sėkmė.

Kaip nepervargti?

1. Dirbti įkvėptai visomis fizinėmis, dvasinėmis, intelektualinėmis galiomis, kol nuvargsite.

2. Nuvargę būtinai pailsėkite. Kaitaliokite darbą ir poilsį tol, kol gerai jausitės. Bloga savijauta reikalauja atostogų, ilgesnio poilsio. Reikia kaitalioti veiklos rūšis.

3. Pervargimas yra liga. Ją reikia gydyti su medikų pagalba.

Šių reikalavimų laikymasis yra veiklos sėkmė.

D. Stiprinti jausmų inteligenciją moko psichologija.

1. Nevaldomą jausmą sutramdo pakcista mintis. Pagalvokite apie ką nors kita, o ne apie kilusį pyktį, neapykantą, kerštą, nevirtį, abejingumą, norą sutramdyti, muštis ir pan.

2. Įniršio metu stenkitės prisiminti vertybę, kuri pakeistų įniršio tikslą ir išlaisvintų auką. Jei norite įžeisti draugą, prisiminkite draugystės vertybę – bendrumo ir pasitikėjimo ištikimybę. Jei norite sumušti už įžeidimą, pagalvokite apie žmogaus teisę į saugumą ir neliečiamybę.

3. Jeigu lengva atmesti mintį apie vertybes ir žmogaus teises, kurios galėtų pakeisti blogus jausmus, skatinančius nesantaiką, pagalvokite apie save, apie tai, kas būtų patiems, atsidūrus tokioje grėsmingoje situacijoje, kurią rengiate arba net surengėte kitam.

4. Prisiverskite manyti, kad šie pikti jausmai ne jūsų, o kažkieno kito. Kaip vertini šį svetimą jausmą.

5. Bet kuriuo negeru atveju skubėkite atsiprašyti.

6. Pyktis, kerštas, agresija teršia gerą žmogaus vardą. Blogas vardas atima galimybę kurti gyvenimo sėkmę.

7. Inteligencijos didybės ženklas yra protas. Tik jis gali įveikti blogus jausmus ir išgelbėti asmenybės vertingumą. Puoselėkite protingus sprendimus. Jūs galite būti protingas.

Jausmų inteligencijos stiprinimas yra didelė gyvenimo sėkmė.

11. Šeimos kūrybos išvakarės. Flirtas

Kai įgyjama profesija, darbas, pradedama nepriklausomai nuo tėvų gyventi, atsiranda galimybė galvoti apie šeimos kūrybą. Dažnai būna galimybių tuoktis gyvenant pas tėvus. Bet kuriuo atveju normali šeima kuriama, kai subręsta siekimas turėti vaikų. Normalios šeimos

kūrimo pradžia jau yra būsimųjų sutuoktinių pirmoji sėkmė. Tačiau ne visiems pavyksta sukurti normalią šeimą. Iš mūsų 64 tiriamųjų tik tai 37 (57,81 proc.) pasisakė apie šeimos kūrybą. Teiginį „Šeimos kūrybos išvakarėse rinkausi štai tokią aplinką, tokį vyrą, tokią žmoną“ kai kurie tiriamieji papildė tokiais pasisakymais:

33 pasisakymai – buvo gero būdo, gero elgesio,

9 pasisakymai – gerai uždirbo, išsilavinęs,

8 pasisakymai – norėjosi bendrauti, būti kartu,

7 pasisakymai – mylėjau,

6 pasisakymai – negėrė, nerūkė,

5 pasisakymai – iš pirmo žvilgsnio,

1 pasisakymas – netinkamai pasirinkau.

69 pasisakymai

Kaip matyti, būsimo vyro ar žmonos rinkimosi motyvacija nėra tiek bloga, bet meilės pagrindu kurti šeimą rinkosi vos 7 tiriamieji. Yra pagrindo teigti, kad jaunimą reikia mokyti kurti sėkmingą šeimą.

Mokant sėkmingos šeimos kūrybos pradžios, dera remtis tokiais patirties faktais, žr. A–C.

A. Šeimos kūrimo galimybė suaugusiajam atsiranda susipažinus vyrui ir moteriai, bet pažintis ne visada būna korektiška. Jei susipažinimas yra malonus, ieškoma progų susitikti. Dažni susitikimai kartais virsta flirtu – siekimu vienas kitam įtikti, meilintis, vienas kitam kuo nors pagelbėti, padėti, asistuoti. Toks bendravimas sudaro galimybę geriau vienas kitą pažinti, tiksliau vertinti. Toks bendravimas kartais tampa draugiškas, o kartais įgrįsta. Pirmu atveju tampama draugais, antruoju – išskiriama. Abu atvejai geri. Tokio flirto reikia mokyti, sukurti pagarbos kitai lyčiai nuostatą. Kai flirtas virsta seksualiu žaidimu, užmezgusiu vaisių, tada flirtininkus prislegia atsakomybė. Santuoka gelbsti garbę.

Būna atvejų, kai mergina tampa nėščia, o vaikas nejaučia jokios atsakomybės, nebent jį jos matyti. Raseinių rajono vieno kaimo kaimynams gerai pažįstamas Stasiukas, Vilniuje baigęs anų laikų inžinerinį technikumą, grįžęs dirbti į savo kaimą, pradėjo flirtą su gražia to kaimo mergina. Kai ši pradėjo laukti kūdikio, Stasiukas baigė su ja susitikinėti. Jį pašaukė į kariuomenę. Likusi viena, mergina pasiskundė Stasiuko tėvui, kad bernelis ją pametė. Tėvas supyko, bet tuoj išvyko pas sūnų į kariuomenę ir apskundė vadams sūnaus begėdišką elgesį. Karininkas išleido kareivį vykti su tėvu į kaimą. Stasiukas visai atsikalbinėjo, net grįžęs į kaimą nenorėjo savo apgautos mergelės matyti. Vis dėlto tėvai privertė Stasių tuoktis su nuskriaustąja. Povestuvių jis grįžo į kariuomenę ir keletą metų joje tarnavo eiliniu. Baigęs tarnybą, namie jis rado savo ūgtelėjusį sūnų ir pasiilgusią žmoną. Jis vis dėlto pradėjo su ja gyventi. Kaimynai grožėjosi jų bendravimu. Ilgainiui jiedu susilaukė dar dviejų dukrų, gražiai gyveno ir buvo laimingi.

Būna atvejų, kai įsimylima „iš pirmo žvilgsnio“. Tai – rizika. Staiga kilusi abipusė meilė negarantuoja patikimos draugystės visą gyvenimą, stabilios šeimos. Bet būna laimingų atvejų, panašių į minėtąjį.

Visais atvejais būtina įsitikinti, kad bendravimo pamatas yra ne vien grožis, ne vien fizinis patrauklumas, turtas ar išsilavinimas, reikalingas perspektyvai gerai įsidarbinti, uždirbti, bet svarbiausia – dora draugystė, teikianti tvirtų vilčių vienam kitą tausoti, globoti, mylėti visą gyvenimą. Tada sutariama tuoktis. Įvyksta vestuvės, santuoka – reikšmingas žmogaus gyvenimo įvykis.

B. Ištikima meilė yra šeimos pamatas. Pirmoji tvirtos šeimos sėkmingo kūrimo problema – rasti mylimą ištikimą sutuoktinį ar sutuoktinę. Jo ieškant dažnai daroma klaidų, o jos greitai išskiria pasirinkimo partnerius. Kaip ga-

rantuoti sėkmę kuriant ištikimą meilę po vestuvių?

Ištikimybė yra ne kas kita kaip įsipareigojimo pastovumas, o pastovumas – gebėjimas tvarkyti savo elgesį pagal apsisprendimus, principus. Gebėjimas atsiranda ne iš karto. Reikia nuolat kontroliuoti save, savo sprendimų kiti-
mą, stiprinti valią pratybomis.

Ištikimybės pastovumui yra daug pavojų. Žinoma, didžiausias pavojus kyla iš paties asmens, supamo pavojingos aplinkos. Daug pagundų – viliojančių objektų ir aplinkybių keisti ankstesnius nutarimus, įsipareigojimus, nes jaučiamas galingas patrauklumas, pranašumas. Pasiduodama pagundoms. Įvyksta ketinimų lūžis. Džiaugiamasi pasikeitimais. Dažnai tik trumpam.

Blogiausia įvykus pasikeitimams – skausmas, žala kitam. Tai ne tik ištikimybės pažeidimas, bet ir kito asmens žeminimas, niekinimas. Jeigu pasikeitimai visais atžvilgiais patenkina abudu, o tai retas atvejis, žinoma, jie šiek tiek pateisinami. Tačiau emocijų, atminties pėdsakai neišnyksta. Jie persekioja sielą visą gyvenimą.

Ištikima meilė – veiklus visą gyvenimą trunkantis rūpestis kito asmens gerove, jos garantas. Rūpestis kito asmens gerove apima kiekvieno šeimos nario materialinę, psichologinę būklę, o ją gerina būtiniausių poreikių – maisto, aprangos, poilsio, atsipalaidavimo, jaukios nuotaikos patenkinimas.

Gebėjimas tvarkyti savo elgesį pagal kito asmens gerovę ugdomas nuo vaikystės. Tvardymasis kuria ne tik malonią situaciją, bet ir jaukumą. Jaukumas atsiranda, kai visi jaučiasi saugūs, nieko nebijo. Kartu gebantis susitvarkyti asmuo jaučiasi įveikęs konfliktinę situaciją, išgelbėjęs gerus santykius.

C. Švelnumo ir atjautos kūryba. Psichologinis meilės pamatas – švelnumas. Jo antipodas – šiurkštumas. Jis visada asmeniui kelia ne-

saugumo, pavojaus jausmus. Jis plėšo meilės saitus, griaua šeimas. Mažiausias balso pakėlimas pokalbyje žeidžia širdį, kelia blogus įtarimus. Įsitempia santykiai, apima gaudulys. Blogą nuojautą ir negerus įtarimus tenka trumdyti valios pastangomis. Šiuos negerus jausmus gali slopinti paprastas dalykas – atjauta. Ji padeda suprasti kito išgyvenimus, rodo švelnumą besikarščiuojančiam, ramina įtampos situaciją. Ne visada atjauta veiksminga, nevisuomet ji įmanoma, ypač tada, kai agresyvusis dar labiau širšta, kai jam rodomi geri jausmai. Tačiau nuolatinės pastangos būti švelniam, atjaučiančiam kitą visiems teikia laimės pojūtį. Teikia vilties sukurti sėkmingą šeimą.

Išvados

1. Gyvenimo nesėkmės lemia apsigimimai, iškrypimai, įvairios fizinės ir dvasinės nelaimės, šiaip gyvenimo sėkmė ar nesėkmė nėra atsitiktinis dalykas. Jis valdomas. Valdyti reikia išmokti. Valdymo pamatas – sąmoninga gyvenimo sėkmės kūryba. Ji daugiau ar mažiau išmokstama. Jos mokymas vyksta nuo vaikystės iki sambrandos. Gyvenimo sėkmės mokytojai yra tėvai, pedagogai. Jie taip pat turi būti išmokyti kurti mokymosi, darbo, santykių sėkmę.

2. Šeimoje vaikai ir jaunimas mokomas kurti veikimo ir santykių sėkmę kasdien rodant pavyzdį, aiškinant, tikrinant veikimą, padedant gilintis į nesėkmių priežastis, jas įveikti.

3 Mokykloje nekeliami jaunimo rengimo sėkmingam gyvenimui problema, rūpinamasi gerai įvykdyti mokymo programas. Nors kalbama apie jaunimo rengimą gyvenimui, bet apie sėkmės kūrybą neužsimenama. Mokymosi sėkmės kūrybos mokoma per kiekvieno dalyko pamoką. Pedagogas atsakingas už kiekvieno mokinio sėkmę, nes ji padeda tolesnei veiklai.

4. Pagrindinėje ir vidurinėje mokykloje, gimnazijoje nėra orientavimo į darbinę veiklą, būtina rengti aukštesniųjų klasių mokinius sąmoningai ir sėkmingai rinktis būsimą veiklos kelią, rasti tinkamą mokyklą, kurioje galėtų įgyti perspektyvią ir asmenybės savybes atitinkančią specialybę, nes tai yra gyvenimo ir darbo sėkmės pamatas.

5. Patirtis rodo, kad nūdienos šeima patiria daug negerovių, tačiau šeimoje ir mokykloje įgiję įprotį visur ir visada siekti doros sėkmės suaugusieji gali lengvai ir produktyviai atlikti darbo užduotis, sėkmingai kurti savo buitį, atsakingai, rimtai ugdyti šeimą.

LITERATŪRA

1. Jörg B. Theilacker, Barbara Soback. EQ kelias į sėkmę. Vilnius: Tyrai, 2001.

2. Jörg B. Theilacker, Ulrich Wiesinger. IQ: kelias į sėkmę. Kaunas: Jotema, 2004.

3. Daniel Goleman. Emocinis intelektas. Vilnius: Presvika, 2003.

4. Donatella Bergamino, Marina Raffo. Testai intelektui lavinti ir erudicijai plėsti. Vilnius: Trys nykštukai, 2001.

5. 115 testų visiems / Parengė Vytautas Mikalauskas. Vilnius: Margi raštai, 1996.

THE TRAINING PROBLEM OF CREATIVE WORK FOR SUCCESSFULLY LIVING

Leonas Jovaiša

Summary

In educational science researches it is little spoken about how a particular learner can easily and reliably carry the best subject mastering success. It is even less written about successful lifestyle creation. It is exigent to organize a purposeful necessity in gaining success. It is possible to achieve this via acknowledging yourself by means of self-reflection and acknowledging activities. In order to obtain this, it is necessary based on its quality to project and improve self – potentiality, plan a concrete action according to circumstances. All this in a condensed way is analyzed in this article via answering such

questions: 1) how to nurture the success of activity in the parental house? 2) how to work and earn successfully? 3) how to make happiness successfully in your own family? 4) how to establish success in improving relations in the society? 5) how to overcome asociality? Research methods are: home, work, study effecting, its result observation, evaluation, expert accounting, data of the incomplete sentence test, which was performed by adult learners from Alytus and Utena's work marketing training council centers most of who did not possess successful living.

[teikta 2005 05 10

Printa 2005 06 30